

Funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

KA2 STRATEGIC PARTNERSHIP PROJECT n°2019-1-LT01-KA201-060726

Citizen in 31 hours

Pilsonis 31 stundā

MEDIJI UN PROPAGANDA

Mācību resursi

Izdevums *Pilsonis 31 stundā* ir metodisks līdzeklis ekonomikas, pilsoniskās izglītības un ētikas mācību satura apguvei starpdisciplinārā pieejā, kas izstrādāti Erasmus+ KA2 projekta *Citizen in 31 hours* ietvaros. Projekta materiāli sastāv no 10 tematiem: nevienlīdzība, nabadzība, migrācija, piesārņojums, patērētājsabiedrība, sociālie tīkli, mākslīgais intelekts, viltus ziņas, darbs, veselība. Katrā tematā ir trīs nodarbības. Katrā nodarbībā tiek aplūkota konkrēta apakštēma, kas atspoguļo personīgo vai kopienas, vai globālo perspektīvu. Katra no šīm perspektīvām ietver ekonomiskos, pilsoniskos un ētiskos aspektus.

1. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Vai es dzīvoju informācijas burbulī?

EKONOMIKA: konkurence

ĒTIKA: mūsdienu informācijas sabiedrība

PILSONĪBA: plašsaziņas līdzekļu ietekme uz cilvēku

2. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Vai mūsu valstī ir vārda brīvība?

EKONOMIKA: vara un sabiedrība

ĒTIKA: patiesība un viedoklis

PILSONĪBA: preses / vārda brīvības būtība

3. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Kā atpazīt propagandu?

EKONOMIKA: starptautiskā konkurence

ĒTIKA: attieksme pret populāro kultūru

PILSONĪBA: neatkarīgu plašsaziņas līdzekļu loma, nacionālā drošība, pilsoniskā pretestība

Redaktors: Ineta Helmane, Ilze Šūmane

© Latvijas Universitāte Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte, 2020

3. NODARBĪBA

Temats: Mediji un propaganda

Problēma: Kā atpazīt propagandu?

EKONOMIKA: starptautiskā konkurence

ĒTIKA: attieksme pret populāro kultūru

PILSONĪBA: neatkarīgu plašsaziņas līdzekļu loma, nacionālā drošība, pilsoniskā pretestība

Pamatprincipi un to definīcijas

Propaganda (Latīņu: propago - izplatīšanās, izplatīt) ir saziņas forma, kuras mērķis ir ietekmēt sabiedrības viedokli vai nostāju, izmantojot neobjektīvus argumentus. Propaganda parasti tiek atkārtota un izplatīta dažādās formās, lai radītu vēlamo auditorijas attieksmi.

Dezinformācija (des- + latīņu informatio - skaidrojums, paziņojums) - tīša viltus ziņu izplatīšana propagandas apsvērumu dēļ. Viens no populārākajiem veidiem, kā mūsdienās izplatīt dezinformāciju, ir viltus ziņas (dažreiz tulkotas kā meli). Viltus ziņas ir maldinošas, viltus ziņas izplatās masu medijos, sociālajos tīklos.

Troļļi (interneta troļļi, hibrīdtroļļi) - ir desmiti tūkstoši cilvēku, kurus algojuši propagandisti un kuru darbs pastāvīgi vērsts uz ziņu portāliem, sociālajiem tīkliem, lai komentētu jaunākās ziņas un ierakstus, kā arī izraisītu interneta lietotāju īgnumu, izplatītu dezinformāciju un nicinātu valdošās vērtības un attieksmi.

Boti ir datorprogramma, kas automātiski veic noteiktas darbības, kuras varētu veikt persona, kas strādā pie datora. Propagandā roboti tiek izmantoti, lai rakstītu propagandas komentārus ziņu portālos, ierakstus sociālajos tīklos. Šīs programmas ģenerē dažādus komentārus: tiek izveidota veidne un no šīs veidnes tiek atjaunots jauns komentārs.

Starpniekserversi nodrošina atšķirīgas IP adreses, tāpēc šķiet, ka komentārus raksta dažādi cilvēki.

Ievads.

(<https://www.osce.org/representative-on-freedom-of-media/319286>)

Kā atpazīt propagandas elementus?

Kā atpazīt trolli?

- Ieraksti vai ziņojumi ar prokrievisku saturu
- Gramatikas kļūdas
- Bieži veidots sievietes konts
- Neliels skaits sekotāju
- Kopīgo ziņojumus @ ar konkrētas personas vārdu, piemēram, @putin_leader
- Kad jautā atsaukties uz alternatīviem avotiem, tos nenorāda
- Komentē vai kopīgo ziņas, ziņas tikai par noteiktu tēmu

Kā atpazīt botu?

- Pievērsiet uzmanību profila fotoattēlam. Tie parasti ir zīmējumi, dabas attēli, politiķu vai slavenību fotoattēli vai profila fotoattēli, kas nav augšupielādēti.

- Garš lietotārvārds. Daudzu robotu lietotārvārds ir neparasts, ar cipariem vai bez nozīmes.
- Neizsmalcināts saturs vai ierakstu vai ziņojumu dublikāti. Boti ir paredzēti, lai noteiktu tēmu vai pārpublicēšanas sarakstu padarītu dominējošu sociālajos medijos. Lai to panāktu, i ziņa tiek kopīgota daudzas reizes.
- Lietotāja konts ir tukšs. Cilvēka izveidotajos lietotāju kontos ir daudz personiskās informācijas, roboti - nav pamata informācijas vai tikai pamatinformācija.
- Boti sociālajos tīklos seko daudz vairāk cilvēku, nekā viņiem ir sekotāji.
- Kopīgo daudzas ziņas un ziņojumus. Ja lietotājs pastāvīgi kopīgo daudz ierakstu, pat naktīs, iespējams, tas ir robots.
- Kopīgo radikāla politiska satura ziņas vai vēstījumus. Parasti tās ir ideoloģiskas klišejas, patriotiski, militāri teksti, kas ir pretrunā ar valdošajām vērtībām un attieksmi.
- Daudzi stereotipisku ierakstu, piemēram, teikumi, video ar dzīvniekiem utt., Lietotāju ziņu plūsmā. Šādu saturu roboti izmanto pārtraukumos starp vēlēšanām vai citiem nozīmīgiem notikumiem.

Uzdevumi

1

Kā atpazīt propagandu?

- *Ar saviem vārdiem definēt atšķirību starp patiesu un nepatiesu ziņojumu*
- *Zināt propagandas informācijas mērķi*

Noskatieties video un atbildiet uz jautājumiem!

Padoms: skolēni uzmanīgāk skatīties videoklipu, ja pirms tā uzdosit dažus jautājumus.

https://www.youtube.com/watch?v=a3h_8wP1avk

(animācijas filma angļu valodā, iespējami automātiski subtitri latviešu valodā)

Šo uzdevumu var veikt individuāli vai grupā.

Jautājumi pēc video noskatīšanās:

1. Kā uzzināt, ka konkrēta ziņa ir nepatiesa un paredzēta manipulēšanai ar cilvēkiem?
2. Kāds ir propagandas informācijas mērķis? Ar ko tā atšķiras no objektīvās informācijas?
3. Kāpēc mediji visu laiku izplatīja satraucošus ziņojumus? Vai "sliktas ziņas", negatīvas, informācija par katastrofām un noziegumiem cilvēkiem ir aktuālāka nekā pozitīva informācija?
4. Atcerieties, ko mācījāties vēstures stundās. Kādiem režīmiem raksturīga propaganda? Kāda ir atšķirība starp valsts atbalstītu un multimediju propagandu, piemēram, nacistiskajā Vācijā vai Padomju Savienībā un propagandu demokrātijās?
5. Vai ir iespējams izplatīt propagandu ārvalstīs? Kādas metodes izmanto Latvijai nedraudzīgas valstis, lai mēģinātu Latvijas iedzīvotājiem sniegt neobjektīvu, nereālu informāciju?

Kāds ir propagandas plakātu mērķis?

- Paskaidrojiet, kāpēc ir svarīgi zināt propagandas plakātu mērķi un sekas

Propaganda definēta kā apzināta un konsekventa informācijas un ideju izplatīšana, lai tās izglītotu, ietekmētu cilvēku uzskatus, noskaņojumu, ar tiem manipulētu, veicinātu noteiktas darbības, kas veicinātu propagandista izvirzīto mērķu sasniegšanu. Propagandas mērķis ir ietekmēt mērķa grupas emocijas un viedokļus.

1. Aiciniet skolēnus atbildēt uz jautājumu:

Izmantojot propagandas rīkus, mērķis ir:

- a) Ietekmēt cilvēku emocijas
- b) Izveidot noteiktu auditorijas attieksmi
- c) Propagandu var izmantot ideoloģiskiem, komerciāliem vai militāriem mērķiem
- d) Visas atbildes

(Pareizā atbilde – d)

2. Aplūkojiet šos primitīvos propagandas plakātus un atbildiet uz jautājumiem:

1. Vai un kā šie plakāti ietekmē cilvēku uzskatus vai noskaņojumu?
2. Vai šo plakātu mērķis ir veicināt noteiktas darbības, kādas?
3. Vai un kā šie plakāti ir domāti, lai ietekmētu mērķa grupas emocijas un viedokli?

(https://infoagentura.files.wordpress.com/2013/09/00123_komunisms-pret-1.jpg)

<https://dunika.lv/dokumentu/laikmetu-dokumentalas-licibas/latvijas-laika-propagandas-plakati/>

Teksts: Staļina vēlība sargās mūsu bērnu nākotni!"
(https://historia-europa.ep.eu/sites/default/files/Discover/EducatorsTeachers/ActivitiesForYourClassroom/com-resource-8-lv_2018.pdf)

2

Kā tagad izplatās propaganda?

Iepazīties ar cita veida propagandu, kurā propaganda tiek izplatīta, izmantojot video, skaņu, mūziku.

Izprast, kā propaganda tiek izplatīta ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību

Plakāti ir primitīvākais un diemžēl ne vienīgais propagandas un dezinformācijas līdzeklis. Mūsdienās daudz populārāki ir audiovizuālās propagandas izplatīšanas līdzekļi, kuros teksts, attēls, skaņa un mūzika darbojas daudz pārliecinošāk nekā statisks plakāts.

Labākais veids, kā atšķirt propagandas vēstījumu no objektīvas informācijas, ir faktu pārbaude.

1. Atbildiet uz jautājumiem:

Kuru izteikumu jūs neuzskatāt kā propagandu?

- "PSRS nebija bezdarba, tas nozīmē, ka visiem bija darbs, tāpēc visi bija laimīgi - tāpēc atjaunosim PSRS."
- "No 6,2 miljoniem. Eiropas kravas automašīnas - tikai 2300 nepiesārņo "
- "Krievijai ir daudz bagātību, Latvijai ir vērts draudzēties, tad visi būs bagātāki."
- "Latvijā viss ir traģiski, cilvēki emigrē no valsts, jo ES ir izpostījusi Latviju
(Pareizā atbilde – b)

2. Noskatieties video:

1. Dzīve Latvijā 1950. gadā kinožurnāls “Padomju Latvija”. Par dzīvi kolhozā (25:00 – 29:00)
<https://www.youtube.com/watch?v=7MUZW0ZalX0>

2. Latvijas Okupācijas muzeja īsfilma par dzīvi LPSR (1945-1990)
<https://www.youtube.com/watch?v=YDPzIqMoVPo&t=33s>

3. Ķīnas televīzijas izsmej ASV reakciju uz koronavīrusa krīzi, kas sākās Ķīnā un pēc dažiem mēnešiem nonāca Rietumos:

<https://www.youtube.com/watch?v=Q5BZ09iNdvo&t=69s>
(video angļu valodā, iespēji automātiskie subtitri latviešu valodā)

Strādājiet grupās, atbildiet uz jautājumiem:

1. grupā - izpētiet, vai kolhozi tiešām bija efektīva lauksaimniecības sistēma!
2. grupa - pētiet, vai Ķīna patiešām ir darījusi visu iespējamo, lai brīdinātu pasauli par COVID-19 epidēmiju!
3. grupā – skaidrojiet, ar ko propagandas filma atšķiras no kino un reklāmas!
4. grupa – kādas ir mākslas u propagandas attiecības?
5. grupā - diskutējiet, kā propagandas radīto iespaidu pastiprina mūzika, humors, tīras, kārtīgas pasaules attēlojums. Vai šādas funkcijas ir kopīgas daudziem informatīviem ziņojumiem? Kāpēc šie video tika izveidoti un uz ko tie bija vērsti?

Iepazīstiniet un pārrunājiet atbildes klasē!

Palīdzība skolotājam:

Uzdevums paredzēts veikšanai grupās, informācijas meklēšana, tāpēc iespējamas dažādas atbildes. Vissvarīgākais ir tas, lai skolēni grupās atrod pamatotas atbildes. Prezentējot grupās, ir svarīgi mudināt studentus pieņemt citu viedokli un pamatot savu viedokli.

3

Kāda propaganda apdraud valsts drošību?

*Izprot citas valsts propagandas radītos draudus valsts drošībai
Atpazīt propagandas piemērus Latvijā un ārzemēs pēc iezīmēm*

Propaganda ir efektīva. Propagandas izplatīšana ir mēģinājums veidot viedokļus, sasniegt politiskus mērķus, iebiedēt vai vienkārši šantažēt sabiedrību. Jaunās tehnoloģijas un sociālie

tīkli, kurus valstis daudz mazāk kontrolē nekā citi mediji, ir naidīgām valstīm ērts veids, kā propagandu izmantot dažādiem mērķiem.

Noskatieties video par to Krievijas troļli un plašsaziņas līdzekļi, populāro estrādes dziedātāju Lauri Reiniku pēkšņi padarījuši par fašistu, nacistu un rusofobu, veicot savavu propogandas darbu. (Video līdz 3:28)

<https://www.youtube.com/watch?v=adRmpnWoNkk&t=311s>

Latvijā propagandas fenomens ir svarīgs, jo Krievija aktīvi īsteno informācijas un ideoloģisko politiku pret Latviju. Krievijas informācijas politiku Latvijā un citās Baltijas valstīs īsteno tās finansētie interneta portāli *sputniknews.lv* un *baltnews.lv*, troļli un roboti, kas cenšas paplašināt Krievijas ietekmi Latvijas informācijas telpā, izplatīt pret Rietumiem vērstu noskaņojumu un veidot Kremlim labvēlīgu sabiedrības viedokli.

Kādas ir Krievijas propagandas galvenās iezīmes?

Krievijas propagandas ideoloģijas iezīmes:

- Tautiešu tiesību aizsardzība (Baltijas valstu krievvalodīgo iedzīvotāju “aizskarto tiesību” eskalācija)
- Krievija kā kristīgo vērtību un patiesas Eiropas civilizācijas glabātāja ("un Rietumi ir sapuvuši")
- Krievijas pasaules redzējums (bijušās padomju republikas tiek pasniegtas kā “krievu pasaule”)
- Tiekšanās pēc daudzpolāras pasaules (pretestība apgalvotajai ASV vadībai pasaulē)

Baltijas valstu tēls Krievijas propagandā:

- Neveiksminieki
- Labestība pret Rietumiem
- Cilvēktiesību pārkāpšana
- Naidīgi, fašistiski

Jautājums. Vai esat saskāries ar Krievijas propagandu Lietuvas virzienā? Ja tā, pastāstiet – kā?

1. Atbildiet uz jautājumu:

Kā mēs varam cīnīties pret propagandu?

- a) Paļaujieties uz informāciju, ko izplata atbildīgi un neatkarīgi mediji
- b) Nepārtraukti attīstiet spēju kritiski novērtēt informāciju
- c) Turpināt sabiedrības izglītošanu
- d) Visi uzskaitītie pasākumi (Pareizā atbilde- d)

2. Uzdevums veicams grupās.

Iedomājieties, ka esat neatkarīgu žurnālistikas pētījumu komanda. Izlasiet šīs ziņas un atklājiet pēc iespējas vairāk pazīmju, ka šīs ziņas ir tendenciozas. Piezīme:

- Kādu valodu lieto, kādi vārdi ir pēdiņās?
- Kā tiek prezentētas dažādas personas? Vai to negatīvais attēlojums atbilst realitātei?
- Kā un Kādus faktus izmanto, rakstot ziņu?

- Kā tiek rādīta pasaules pieredze un situācija Latvijā? Kāpēc?
- Kurus ekspertus citē ziņās? Vai jūs varat atrast informāciju par viņiem? Vai šos ekspertus var saukt par neatkarīgiem?
- Kāpēc šis ziņu portāls sniedz šādu informāciju? Kāds ir mērķis?
- Uzziniet, kam pieder un kas atbalsta šo interneta vietni!

1.grupa. <http://www.vakcinrealitate.org/aktualitates/slavas-minute-rebaltica-meitenem/>

2.grupa. <http://www.vakcinrealitate.org/aktualitates/masalu-viruss-neeksiste/>

3.grupa. <http://www.vakcinrealitate.org/vecaku-pieredze/posts-gimene-pec-covid-injekcijam/>

4.grupa. <https://mainampasauli.news/vakcinu-razotaji-neatbild-par-zaudejumiem/>

5.grupa. <https://mainampasauli.news/injiceto-klatbutne-un-toksiskie-procesi-sunas/>

6.grupa. <https://mainampasauli.news/saeima-biditais-likums-jebkadi-pakalpojumi-tikai-injicetiem/>

7.grupa. <https://mainampasauli.news/hroniskais-kovid-un-ikmenesa-injekcijas-jauna-farmas-afera/>

8.grupa. <https://mainampasauli.news/kuri-latvijas-arsti-ed-no-pfizer-rokas/>

Skolotājam

Iespējami dažādas atbildes. Rosiniet skolēnus pievērst uzmanību norādītajām iezīmēm, atrast tām piemērus.

4

Kā māksla var kalpot propagandai?

Ar saviem vārdiem raksturo, kā māksla var izplatīt propagandas vēstījumu.

Māksla dažreiz balansē uz propagandas robežas. Pat talantīgi mākslinieki, piemēram, režisori Lenijs Riefenštāls vai Sergejs Eizenšteins, gleznotājs, dizainers un fotomontāžas speciālists Gustavs Klucis, strādāja režīmos, kurus mēs šodien uzskatām par “vēstures nepareizajām pusēm”.

Jautājums: Kā jūs vērtējat patriotisko kino? Vai tā ir svarīga mākslas forma vai propaganda, kas kropļo pasaules uzskatu?

1. Atbildiet uz jautājumu:

Kāds ir totalitārās mākslas galvenais mērķis?

- a) Interesēt auditoriju augstā mākslinieciskā līmenī
- b) Izplatīt politisko ideoloģiju
- c) Atspoguļots vēsturiskā notikumā
- d) Neviena no šīm iespējām (Pareizā atbilde- b)

2. Strādāji grupās! Noskatieties video un atbildiet uz jautājumiem!

1.grupa. Iepazīstieties ar ķīniešu patriotisko kino:

<https://www.youtube.com/watch?v=jK4jasq2uY8>

2.grupa. Iepazīstieties ar krievu patriotisko kino:

https://www.youtube.com/watch?v=q9Yj_wewUwM

3.grupa. Iepazīstieties ar ASV patriotisko kino:

<https://www.youtube.com/watch?v=2ZW6xFFpK8w>

Jautājumi:

1. Ko patriotiskais kino saka par šo valstu:

- 1. Vēsturi
- 2. Kultūru
- 3. Sportu (kāpēc tas ir tik svarīgi)?
- 4. Vērtībām
- 5. Kompleksiem ?

2. Vai Latvijā ir patriotiskais kino? Vai tas ir vajadzīgs? Vai patriotiskajām filmām obligāti jābūt vēsturiskām filmām? Vai patriotiskais kino ir propagandas kino?

3. Klasē organizējiet aptauju par Latvijas patriotisko kino! Kādas tēmas tajā dominē? Varbūt ir tēmas, kas vēl nav iemūžināta filmās - par ko būtu jāveido jaunas filmas?

5

Projekts

Trešais solis: kā mēs mainām pasauli?

Izprast, kā mēs varam cīnīties ar propagandu un viltus ziņām.

Formulēt savu viedokli

Labākais veids, kā atpazīt propagandu, ir faktu pārbaude. Ticamiem plašsaziņas līdzekļiem ir stingri fakti noskaidrošanas noteikumi, tāpēc ir svarīgi būt skeptiskiem, nepaļauties uz

pirmajiem iespaidiem un patērēt laiku, apmeklējot vismaz dažus plašsaziņas līdzekļus ar ticamu plašsaziņas līdzekļu reputāciju, dzirdot skandalozu vai pretrunīgu informāciju.

1. Meklējiet tādu iniciatīvu piemērus, kas palīdz identificēt un apkarot propagandu.

Palīdzība skolotājam:

Aiciniet skolēnus iedziļināties dažādos gadījumos visā pasaulē, dažādos propagandas veidos un viltus ziņu atpazīšanā.

Piemēram: <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-49973668>

Šajā piemērā ziņu reportieris uzzina viltus ziņas, kuras izplata portāla *BaltNews*. Reportieris uzzina, ka raksts ar nosaukumu "Ādolfs Hitlers ir populārāks Latvijā nekā Harijs Poters " ir nepatiess, izplatītas nepatiesas ziņas, lai sanaidotu Eiropas Savienības valstis.

Pašnovērtējums. Kas jāzina?

Aiciniet skolēnus atbildēt uz jautājumiem. Skolēna ziņā ir izlemt, vai viņi var atbildēt uz šiem jautājumiem. Ja nē, skolēnam jāvēršas pie skolotāju, lai saņemtu palīdzību tēmas izpratnē.

Jautājumi:

1. Paskaidrojiet, kas ir propaganda un uz ko tā vērsta?
2. Raksturojiet propagandas tehnoloģijas un paņēmienus, lai uzlabotu informāciju kā propagandu.
3. Kādi ir patriotisko filmu mērķi?
4. Paskaidrojiet, kas ir troļļi un roboti?

Iespējamās atbildes:

1. Propaganda ir apzināta un konsekventa informācijas izplatīšana, lai izglītotu, ietekmētu cilvēku uzskatus, noskaņojumu, manipulētu un veicinātu noteiktas darbības, kas veicinātu propagandista izvirzīto mērķu sasniegšanu. Propagandas mērķis ir ietekmēt mērķa grupas emocijas un viedokli.
2. Mūzika, humors, tīras un sakoptas vides attēlojums ir neatņemams daudzu propagandas filmu fons. Šajā ziņā tie bieži atšķiras no informatīvajām ziņām.
3. Patriotiskais kino ir izplatīts daudzās pasaules valstīs. Tās mērķis ir paaugstināt lepnumu par valsti. Ja patriotiskais kino neaizskar citas tautas un nepiedāvā tendenciozus vai pat izdomātus faktus, šāds kino drīzāk jāuzskata par mākslu, kas piešķir nozīmi politiskajai sabiedrībai nozīmīgiem notikumiem un nav jāuzskata par propagandu.
4. Troļļi ir cilvēki, kuru uzdevums ir pastāvīgi komentēt aktuālākās ziņas un ierakstus mērķa grupas ziņu portālos un sociālajos tīklos, izplatīt dezinformāciju un nicināt dominējošās vērtības un attieksmi. Boti - datorprogrammas, kas automātiski ievieto propagandas komentārus ziņu portālos, ierakstus sociālajos tīklos.